№ 211 Նոյեմբերի 27 (Դեկտեմբերի 9) 1880 Նոյեմբերի 27 (Դեկտեմբերի 9) № 211

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

„ՄՇԱԿ“

ԼՐԱԳԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

1881 թուին

(ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակվի նոյն դիրքով և նոյն պրօգրամմայով ԱՄԵՆ ՕՐ (բացի տօն և տօներին հետեւեալ օրերից)։

ՊՐՕԳՐԱՄՄԱ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ, II Առաջնորդող յօդուածներ, III Ներքին տեսութիւն, IV Արտաքին տեսութիւն, V Խառն լուրեր, VI Հեռագիրներ, VII Ֆելիետոն և Բանասիրական, VIII Յայտարարութիւններ։

ԼՐԱԳՐԻ ԳԻՆԸ, տարեկան 10 րուբլ, կէս տարվան 6 ր., հինգ ամս. 5 ր., չորս ամս. 4 ր., երեք ամս. 3. ր. երկու ամս. 2 ր. և մի ամս. 1 րուբլ։

Գրվել կարելի է խմբագրութեան մէջ հետեւեալ հասցէով. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մի կարեւոր խնդիր։—Ներքին տեսութիւն. Նամակ Ալէքսանդրապօլից. Նամակ Գօրուց. Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն. Հայք և Քուրդք. Գերմանիա։—«Մշակի» հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։

ՄԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՆԴԻՐ

Թիֆլիսեցի երիտասարդներից մինը նորերումս մի նամակ գրելով „Մշակին“ հասարակութեան ուշադրութիւնը դարձրեց այն անմխիթար երևոյթի վրա, որ Թիֆլիսում ուսում առնող գաւառացի չքաւոր գիմնազիստները ստիպված են ամեն օր էժան պանդոկներում ճաշել, որտեղ մի կողմից կերակուրը վատ է, միւս կողմից այդ տեսակ պանդոկներում հաւաքվող հասարակութիւնը ամենաստոր դասակարգին պատկանելով, մեր ուսում առնող երիտասարդները ստիպված են լինում այսպիսով յաճախել վատ շրջաններ, որտեղ լսում են անբարոյական խօսակցութիւններ, ծանօթանում են հասարակական զանազան զզուելի ախտերի հետ, վատ օրինակներ են առնում։

Այսպիսով դեռ թարմ հասակում մեր գաւառական ուսում առնող չքաւոր երիտասարդութիւնը բարոյապէս փչանում է։ Գիմնազիաների վարչութիւնը այդ հասկանալով, ինչպէս մեզ հաղորդում են, արգելել է աշակերտներին յաճախել այդ տեսակ յետընկած և էժան պանդոկներ, այլ առաջարկել է նրանց ճաշել մեր քաղաքի առաջնակարգ հիւրանոցներում։ Միտքը, ի հարկէ, շատ լաւ է, բայց առաջնակարգ հիւրանոցները թանգ են, ուրեմն ինչպէս խեղճերը կարող են իրագործել այդ իրանց տուած հրամանը, երբ նրանց նիւթական միջոցները չեն ներում առաջնակարգ հիւրանոցներում ճաշելու։ Ակամայ մարդս ինքն իրան մի հարց է առաջարկում։ Մի՞թէ հասարակութիւնը անտարբեր կը մնայ դէպի իր ուսում առնող նոր սերունդի բարոյական կրթութիւնը, մի՞թէ չի մտածի իրագործել չքաւոր ուսանողների համար այնպիսի մի հիմնարկութիւն, ինչպէս գրեթէ ամեն մի մեծ քաղաքում կայ, այն է մի էժան ճաշարան մեր դպրոցների աշակերտների համար, որտեղ նրանք կարող էին գտնել էժան և սննդարար կերակուր և չը հանդիպել այնտեղ զանազան փողոցային սրիկաների, գողերի, գիշերային աւազակների, հարբեցողների,—այլ ճաշէին իրանց մէջ, ընկերութեամբ։

Այդ տեսակ ճաշարան շատ հեշտ կը լինէր իրագործել, եթէ մեր բոլոր թէ պետական, թէ հայոց հոգեւոր և թէ մասնաւոր դպրոցների վարչութիւնները նշանակէին իրանց տարեկան բիւջէտից մի աննշան գումար, ընտրէին իրանց միջից մի երկու մարդուց բաղկացած վարչութիւն, որ հսկէր այդ հիմնարկութեան վրա, նշանակէին մի տնտես յայտնի տարեկան ռոճիկով։ Աշակերտներից վերցվող ճաշելու համար փոքրիկ վարձը կը ծածկէր հիմնարկութեան տարեկան ծախսը։ Հարկաւոր չէ սպասել շահ այդ տեսակ օգտակար հիմնարկութիւնից, այլ բաւական է եթէ միայն ծախսը ծածկվի։ Իսկ եթէ կը պակասի գումար, այդ պակասորդը կարելի է ամեն տարի լրացնել յօգուտ աշակերտական ճաշարանի տրվելու թատրոնական ներկայացումներից և այլ խնջոյքներից գոյացած գումարներով։

Հրաւիրում ենք թէ մեր բոլոր դպրոցների վարչութիւններին և թէ մեր հասարակութեանը մտածել այդ կարևոր խնդրի վրա։ Թող կշռեն որքան մեծ վտանգ է սպառնում մեր ուսում առնող երիտասարդութեան բարոյական զարգացմանը յաճախել ամեն օր բարոյապէս փչացած շրջանները և մի և նոյն ժամանակ ընդունել վատ սընունդ։

Մենք ինքներս մեր երիտասարդութեանը դեռ ամենաթարմ հասակում թոյլ ենք տալիս որ նա ֆիզիկապէս և բարոյապէս փչանայ և յետոյ զարմանում ենք, որ մեր նոր սերունդը ֆիզիկապէս և բարոյապէս փչանում է։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ

17 Նոյեմբերի

Ամենայն մի նոր ճշմարտութիւն մի որ և իցէ ազգի կամ հասարակութեան մտաւոր կեանքի մէջ մուտք գործելիս՝ բարձրացնում է աղմուկ և ընդդիմադրութիւն։ Ամենայն մի նոր վարդապետութիւն, որքան էլ ուղիղ և դիւրըմբռնելի լինէր, կրում է հալածանք ժամանակակից խաւարասէրներից, գրգռում է մոլեռանդ ամբոխի զայրոյթը։ Կազմվում է այդ նոր սկզբունքի հակառակ հնամոլների մի ընդդիմադրական բանակ, երեւում են նեղմիտ հակառակորդներ, խաւարի և նախապաշարմունքների ջերմ պաշտպաններ լոյսի և ճշմարտութեան դէմ, երբ այն ազգի մեծամասնութիւնը դեռ չէ հասած լինում այն աստիճան մտաւոր զարգացման, որ՝ պատրաստ լինէր ըմբռնելու նոր վարդապետութեան ճշմարտութիւնը։

Եթէ այդ նոր ճշմարտութեան վարդապետը լինէր՝ դիւրաբեկ, շուտ ընկճվող և թոյլ կամքի տէր անձնաւորութիւն, նրա բոլոր քարոզութիւնը, նրա բոլոր ջանքը իր յայտնած ճշմարտութիւնը պաշտպանելու և յառաջ մղելու կը մնային ապարդիւն։ Նրա բոլոր խօսքերը կը մնային միայն լոկ խօսքեր, կը դառնային «Ձայն բարբառոյ յանապատի»։ Հակառակորդների անընդհատ հալածանքներից շուտով կը խորտակվէր նրա բարոյական զօրութիւնը և հոգեկան ոյժը. կը խեղդվէր նրա ձայնը կոկորդում մոլեռանդ ամբոխի կատաղի աղաղակների մէջ և նրա յայտնած նոր միտքը կը մեռնէր նոյն իսկ իր սկզբունքի մէջ։ Բայց երբ այդ ճշմարտութեան առաջնորդողը լինում է՝ մաքառող, անվհեր, հզօր և մի գերազանց կամքի տէր անձնաւորութիւն և արհամարհելով խաւարասէրների ատելութիւնը, հակառակորդների հալածանքը, թշնամիների կատաղութիւնը իրանց ամենաստոր և զզվելի ինտրիգաներով, վերջապէս արհամարհելով ամենայն մի արգելառիթ, որը կարող էր նրան շեղել իր ընտրած որոշ ուղղութիւնից, հպարտ և անյողդողդ քայլերով դիմում է ուղղակի դէպի յառաջ, դէպի նպատակը, յաղթահարելով իր ընթացած ճանապարհի վրա բոլոր հանդիպած արգելքները, այն ժամանակ նրա քարոզած ճշմարիտ սկզբունքը, կամաց կամաց, հարթում է իր առաջ ճանապարհ խաւարի մէջ, կամաց կամաց մուտք է գործում ազգի մտաւոր կեանքի մէջ, գտնում է արձագանք, գրաւում է ընդունելութիւն ամբոխի մէջ և, հետզհետէ բազմացնելով իր հետեւողների թիւը, վերջապէս դառնում է մի տիրական ճշմարտութիւն։

Խօսքերս հաստատելու համար չը գնանք շատ հեռու, չը խորասուզվենք անցեալի մէջ։ Մի կողմ թողած պատմական շատ իրողութիւններ, որոնցից ամեն մէկը կարող էր այստեղ ծառայել իմ ասածներին որպէս զօրաւոր փաստ, ես դիմում եմ միայն վերջին միջոցներումս մեր գրականական ասպարէզի մէջ կատարված մի յանդիմանելի իրողութեան։

Երբ «Մշակը» բարձրացրեց «ազգային միութեան» հարցը, անուանելով զանազան դաւանութիւնների պատկանող հայերին մի և նոյն ազգութեան հարազատ զաւակներ, երբ «Մշակը» սկսեց պարզել ազգային և կրօնական գաղափարների տարբերութիւնը, ցոյց տալ այն անդունդը՝ որը բաժանում է ազգութիւնը կրօնից, երբ «Մշակը» սկսեց բացատրել թէ՝ կրօնը, որպէս անդադար կերպարանափոխութեան ենթակայ մի սկզբունք, չէ կարող համարվել հիմքը մի որ և իցէ ազգութեան, որ ամենայն մի ազգութեան հիմունքն են գլխաւորապէս՝ լեզուն, յետոյ հայրենիքը և այլ ցեղական առանձնայատկութիւնքը, ուրեմն մի ազգութիւն մի այլ ազգութիւնից ջոկող ամենորոշ յատկանիշն է՝ լեզուն և ոչ թէ կրօնը, որ մի անհատի ինչ ազգութեան պատկանելը որոշվում է ոչ թէ նրա այս կամ այն եկեղեցին յաճախելուց, ոչ թէ նրա այս կերպ կամ այն կերպ Աստուած դաւանելուց, այլ ուղղակի՝ նրա ինչ լեզուով խօսելուց, երբ «Մշակը» կրկնում ենք, յայտնեց այս ամենապարզ ճշմարտութիւնը, որը այլ զարգացած ազգերի համար արդէն դարձել է մի տարրական համոզմունք, մեր այլադաւան ազգային մասերը միութեան կապով կապելու համար,—մի յայտնի «յետադէմ» լրագիր իսկոյն բարձրացրեց իր ճիչն ու բողոքը այս ճշմարիտ վարդապետութեան դէմ։ Տիրացու «Մեղուն», «Մշակի» յառաջդիմութեան այդ երդուեալ թշնամին, մի չար դիտաւորութեամբ աղաւաղելով նրա յայտնած միտքը և «ազգային միութեան» հարցին տալով կրօնական կերպարանք, «լսեցէք, լսեցէք, աղաղակեց, «Մշակը» կրօնափոխութիւն է քարոզում, «Մշակը» մեր եկեղեցին ուզում է քանդել, ազգի մէջ երկպառակութիւն գցել, մեզ հայութիւնից դուրս հանել» և, վերջապէս, շատ այսպիսի մեղադրանքներ սկսեց բարդել «Մշակի» վրա։

Չար դիտաւորութեամբ ասացի և պիտի բացատրեմ թէ՝ ինչու։

Ստրկահոգի հասարակական գործիչներին յատուկ է միշտ հակվել մեծամասնութեան կողմը, անպատճառ պաշտպանել նրա կարծիքներն ու հայեացքները, որքան էլ հին, մաշված և սխալ լինէին այդ կարծիքները։ Նրանց միայն ընդունելի է այն՝ ինչ որ ընդունում է մեծամասնութիւնը, նրանց համոզմունքը կը լինի այն, ինչ համոզմունք որ ունի մեծամասնութիւնը։ Զուրկ լինելով բոլորովին ինքնուրոյն և մրցող բնաւորութիւնից, այսպիսի գործիչները երբէք ընդունակ չեն մաքառել, դէմ լողալ ընդհանուր հոսանքին, այլ, կրաւորապէս, միշտ ենթարկվում են այդ հոսանքի ընթացքին։ Ես հաստատապէս համոզված եմ որ եթէ ամբոխը աղաղա-